

Првослав Радић

ТВОРБА РЕЧИ И МИКСОГЛОТИЈА
Прилози о суфиксацији у српском језику

БИБЛИОТЕКА
КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
КЊИГА 54

Издавач

Друштво за српски језик и књижевност Србије

За издавача

Зона Мркаљ

председник Друштва за српски језик и књижевност Србије

Уредници

Зона Мркаљ

Босиљка Милић

Вељко Брборић

Рецензенти

академик Александар Лома

проф. др Драгана Вељковић Станковић

проф. др Весна Ломпар

Тираж

600

Припрема и штампа

Чигоја
Ш Т А М П А

e-mail: office@cigoja.com

www.chigoja.co.rs

ISBN 978-86-84885-82-3

ПРВОСЛАВ РАДИЋ

ТВОРБА РЕЧИ
И МИКСОГЛОТИЈА

ПРИЛОЗИ О СУФИКСАЦИЈИ
У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

БЕОГРАД
2018.

САДРЖАЈ

<i>Предговор</i>	7
I. УМЕСТО УВОДА: СУФИКСНЕ МОРФЕМЕ У ЈЕЗИЧКИМ КОНТАКТИМА	9
1. Страни суфикси у лексичко-семантичком колоплету	9
2. Суфикси у судару домаћег и страног творбеног система	20
3. Страни суфикси између интеграција и иновација	32
4. О стилско-семантичкој реинтерпретацији страног суфикса и још понечему	39
II. ИЗВЕДЕНИЦЕ СА СУФИКСОМ <i>-ОЊА</i> : ОД СЕМАНТИКЕ И МИТОЛОГИЈЕ ДО БАЛКАНИСТИКЕ И МИКСОГЛОТИЈЕ	47
1. Основне карактеристике изведеница	47
2. Између митологије и творбено-семантичке палеонтологије	56
3. О пореклу суфикса <i>-оња</i>	61
III. ТВОРБЕНО-СЕМАНТИЧКЕ ОДЛИКЕ ИЗВЕДЕНИЦА СА СУФИКСОМ <i>-АЋ</i> : ДИЈАЛЕКАТ – НОРМА – ЖАРГОН	67
1. Општи приступ	67
2. Преглед лексичког корпуса	69
3. Творбено-семантичка анализа изведеница	73
4. Из стилистичког инвентара	76
IV. ИЗВЕДЕНИЦЕ СА СУФИКСОМ <i>-ЧЕ</i> У БАЛКАНОСЛОВЕНСКИМ ГОВОРИМА	79
1. Творбено-семантичке одлике изведеница	79
2. Из проблематике настанка суфикса	85
V. ДЕМИНУТИВНИ СУФИКСИ <i>-ЧЕ</i> И <i>-ИЧЕ</i> У ГОВОРУ СЕЛА МИЛОШЕВА (В. ПОМОРАВЉЕ): НАЧИНИ ТВОРБЕ ИЗВЕДЕНИЦА	89
1. Методолошки приступ	89
2. О структури изведеница са суфиксима <i>-че</i> и <i>-иче</i>	91
3. У визури морфонологије и деривационе комбинаторике	102

VI. ИЗ ПРОБЛЕМАТИКЕ ТВОРБЕ РЕЧИ У КЊИЖЕВНОМ ЈЕЗИКУ (НА ПРИМЕРУ ИЗВЕДЕНИЦА СА СУФИКСИМА <i>-ЧЕ</i> И <i>-ИСА</i>)	107
1. Отварање проблема	107
2. Суфикси у светлу језичке (ре)стандардизације	107
3. Пред новим задацима	112
VII. ГЛАГОЛСКИ СУФИКС <i>-ИСА</i> У КЊИЖЕВНОМ ЈЕЗИКУ: МЕСТО У СИСТЕМУ И СТАНДАРДОЛОШКА ПИТАЊА	115
1. Из историје употребе суфикса	115
2. Суфикс <i>-иса</i> vs. <i>-ира</i>	115
3. Суфикс <i>-иса</i> у лексичко-семантичком миљеу	118
VIII. О ПОРЕКЛУ И РАСПРОСТРАЊЕНОСТИ ГЛАГОЛСКОГ СУФИКСА <i>-ОСА</i> (БАЛКАНИСТИЧКИ ПРИСТУП)	121
1. Основне поставке	121
2. О територијалном домету суфикса	123
3. У миксоглотским творбеним преслојавањима	126
IX. ГЛАГОЛСКИ СУФИКС <i>-ОСА</i> : СТИЛСКО-СЕМАНТИЧКЕ ОДЛИКЕ ИЗВЕДЕНИЦА И МЕСТО СУФИКСА У ТВОРБЕНОМ СИСТЕМУ	129
1. Преглед лексичког корпуса	129
2. Творбено-семантичка анализа изведеница	134
3. О стилским одликама изведеница	137
4. Место суфикса у творбеном систему: <i>-оса</i> према <i>-иса</i>	140
X. О ЈЕДНОМ НАЧИНУ ЕКСПРЕСИВИЗАЦИЈЕ У БАЛКАНОСЛОВЕНСКИМ ГОВОРИМА: ПРИДЕВСКА ОБРАЗОВАЊА СА ЗАВРШЕТКОМ <i>-ОСАН</i>	145
1. О стилско-семантичким особеностима изведеница	145
2. Редупликација као <i>Figura etymologica</i>	147
XI. ПОГЛЕД УНАЗАД	151
XII. ЛИТЕРАТУРА, ИЗВОРИ, СКРАЋЕНИЦЕ	159
XIII. WORD-FORMATION AND MIXOGLOSSIA Studies on Suffixation in the Serb Language	175
XIV. ИНДЕКС ЦИТИРАНИХ АУТОРА	179
<i>Белешка о књизи</i>	183

Предговор

Ова књига представља наставак мог интересовања за стране утицаје у творби речи у српском и суседним јужнословенским језицима, односно за оне утицаје који су имали одраза на творбу речи у овим језичким системима. Књига већином представља скуп мојих радова из области суфиксације објављиваних у дужем периоду (в. *Белешка о књизи*). Радови су настајали преваходно у тежњи да се део суфиксног творбеног инвентара српског језика сагледа у, иначе, прилично сложеним процесима балканских међујезичких веза и односа, за ову прилику названих *миксоглотијом*. То је тема коју је обично много лакше отворити него дати задовољавајуће и општеприхватљиве одговоре у вези с бројним питањима из њеног домена. Стога је тежиште лингвистичких питања која обрађујем у овој књизи на проблемском приступу, што у сваком оваквом истраживању већ само по себи доноси многе ризике. Потпунија обрада низа питања незамислива је, на пример, без темељнијег познавања општебалканског лингвистичког стања, али и тзв. старобалканске етно-лингвистичке слике, у вези с којом се мора посматрати и етогенеза појединих балканских народа с којима су Срби одавно у контакту. То је она неспорна веза између историјских кретања и лингвистичких чињеница о којој, на пример, говори Ф. Сосир. Јер, многе од издвојених лингвистичких тема непосредно су везане за хронологију међујезичких додира и миграционих путања (укључујући питање самог датирања словенског присуства на Балкану), те за временски и територијални опсег средњовековних етничких померања, нарочито према западу Балкана, у којима је учествовало бројно и разнородно становништво (романско, словенско и др.). Миграциона кретања одавно исцртавају језичке и дијалекатске границе на Балкану, а вардарско-моравска прометница има посебну улогу у каналисању етничких и језичких наноса с југоистока према северозападу, о чему је још почетком прошлог века писао А. Белић. Она је умногоме разводнила етничку и лингвистичку границу на македонско-србијанској словенској размеђи, због чега јој је у овој књизи посвећена одређена пажња.

Суфикси који су обухваћени овом књигом анализирају се, дакле, у светлу сложених међујезичких утицаја између језика даваоца и језика примаоца, у широком распону од несумњиво страних суфикса (тј. суфикса страног порекла, рачунајући и новије наносе), преко суфикса недовољно јасног постања, до оних домаћих на чији су развој могле утицати стране

творбене морфеме. У том широком спектру питања укоренивања и развоја низа суфикса долазило се, бар у мом видокругу посматрања, и до тешко решивих питања која остају у наслеђе будућим истраживачима. Овде је, зато, омеђен релативно скроман суфиксни инвентар, иако је у српском језику број суфикса који завређују овакву врсту истраживања далеко већи. Књига је, разумљиво, усредсређена на суфиксе који су претежно одлика тзв. дијалекатске творбе речи, а у средишту пажње нашли су се творбено мотивисани (прозирни) облици. Издвојене творбене морфеме представљају својеврстан изазов и за друге врсте истраживања, укључујући питање њиховог статуса у српском књижевном језику, али и у суседним јужнословенским језицима (нпр. нормативистичка, компаративистичка, стилско-семантичка и др. питања). То такође нисам могао у потпуности занемарити.*

Имам, најзад, и обавезу и задовољство да захвалим рецензентима ове књиге, акад. Александру Ломи, проф. др Драгани Вељковић Станковић и проф. др Весни Ломпар, на корисним запажањима и примедбама. Захвалност дугујем и Уредништву Друштва за српски језик и књижевност Србије, које је уврстило књигу у свој издавачки план.

17. новембар 2017.

---

* Стилско-семантичким аспектима проучавања лексике и творбе речи имао сам прилике додатно се упознати 2002. год. као консултант за јужнословенске језике на пројекту *Емотивни језик* (руководилац проф. др Едвард Станкјевич, 1920–2013), рађеном у Витнијевом центру за хуманитарне науке Јелског универзитета (Whitney's Humanities Center, New Haven, Connecticut), а искуства стечена на овом послу имала су одраза и на мој приступ суфиксацији у српском језику.